

ਸੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਟੈਨਸ਼ਨ

400 ਪਾਰ ਦ ਨਾਅਰ ਨਾਲ ਦਾਲਤਾਂ ਤੇ ਪਛੜ ਵਰਗਾਂ
ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਇਸ ਭਰ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਏਨੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ
ਬਹੁਮਤ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਚਲਣ ਲਈ ਵਰਤੇਗੀ, ਨੇ ਭਾਜਪਾ
ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਨੂੰ ਸਫ਼ਾਈਆਂ ਦੇਣ ਲਈ
ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੇਣਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲੇ ਗੇੜੇ

ਵਿਚ ਘਟੀ ਪੋਲਿੰਗ ਨਾਲ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦਲਿਤ ਤੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭੁਗਤੇ। ਆਪੋਜ਼ਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ‘ਲੋਕਤੰਤਰ ਬਚਾਓ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਚਾਓ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਬਚਾਓ’ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਤੋਂ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਮੁਹਿਮ ਤੇ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਭਾਰਤ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਦਲਿਤਾਂ ਤੇ ਪਛਕਿਆਂ ਤੇ ਅਸਰ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਘਰ ਕਰ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕਿੱਲੋਂ ਰਾਸ਼ਨ ਨਾਲ ਉਹ ਜਿਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ, ਜੇ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਚਣਾ। ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੇਸ਼-ਭਰ ਵਿਚ ਬਣੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਘਬਰਾ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਹਿੰਦਰ ਮੌਦੀ ਤੇ ਗ੍ਰਾਹਿ ਮੰਤਰੀ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਚੋਣ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵਕੀਲ ਸਾਬਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਵਿਚ ਤਵਾ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਨਾਟਕ ਤੇ ਆਂਧਰਾ ਵਿਚ ਐਸ ਸੀ ਤੇ ਐਸ ਟੀ ਕੋਟੇ ਵਿੱਚੋਂ

ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਕਾਟ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ। ਭਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੁਣ ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਪਿਛਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੋਇਮ ਸੇਵਕ ਸੰਘ (ਆਰ ਐਸ ਐਸ) ਵੀ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਘ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੌਹਨ ਭਾਗਵਤ ਨੇ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਇਕ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਘ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦਾ ਹਾਸੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹਮਾਇਤੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਗਵਤ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ 2015 ਵਿਚ ਬਿਹਾਰ ਅੰਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਚੋਣ ਮੰਤਰਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਾਗਵਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹੇ ਇਕ ਵੀਡੀਓ ਧੁਮਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਘ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਗਲਤ ਤੇ ਝੁਠੀ ਹੈ। ਭਾਗਵਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਵੀਡੀਓ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਤਿਲੰਗਾਨਾ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਰੇਵੰਤ ਰੈਡੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਭਾਜਪਾ 2025 ਤੱਕ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਦਲ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਰ ਐਸ ਐਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਭਾਗਵਤ ਨੇ ਸਫ਼ਾਈ ਤਿਲੰਗਾਨਾ ਦੀ ਰਾਜਪਾਨੀ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ : ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ

ਨਾਂ ਅੰ 'ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਕਈ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੰਦਰ-ਮਸਜਿਦ ਤੱਕ ਦੇ ਮੁੜੇ ਵੀ ਪ੍ਰਚਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣੇ ਹਨ।

ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਸਨਮੁੱਖ ਸੰਯੁਕਤ ਕਿਸਾਨ ਮੋਰਚਾ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੰਗਾਂ, ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਧੱਕਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੁਝ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਸਫ਼਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਚੋਣ ਦੰਗਲ ਮੌਕੇ ਲੋਕ ਮੁੜੇ ਅਣਡਿੰਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਕਮਾਂ 'ਤੇ ਛੁੱਟਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨ ਘੁੰਠ-ਘੁੰਠ ਕੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਤੋਂ ਘਬਰਾਏ ਕਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਾਸ ਵੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਵਲੀ ਬਣਾ ਕੇ ਵੋਟਾਂ ਬਟੋਰਨ ਲਈ ਆਏ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਖਿਲਾਫ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਬੰ-

ਨਿਯਮੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।
ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਹਲਕੇ ਅੰਦਰ ਲੋਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਲਾ ਕੇ
ਵੈਟਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਕੁਝ ਮੌਸਮੀ ਵੈਟ ਬਟੋਰ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਵਾਲ
ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ ਲਈ
ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁੱਹੋਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਨਿਜੀ

ਪੰਜਾਬ
ਪਰਾਣਿਆਂ ਦੇ ਤੱਕ

ਗਰੀਬੀ-ਅਮੀਰੀ ਦਾ ਵਧਦਾ ਪਾੜਾ ਤੇ ਭਾਵਤ ਦਾ ਸਥਾਨ

ਮਾਰਚ ਮਹਾਨ ਇਕ ਆਲਮਾ ਬਜ਼ ਕਰਦਰ, ਵਰਲਡ ਇਕਵੇਲੋਟੀ ਲੈਬ, ਨੇ ਇੱਕ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਜਾਗੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਿਰਲੇਖ ਸੀ 1922 ਤੋਂ 2023 ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਮਦਾਨ ਤੇ ਦੌੱਲਤ ਦੀ ਨਾਬਾਬਰੀ ਵਿਚ ਕਰੋੜਪਤੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਦੌਰ। ਲੇਖ ਸਨ ਨਿਤਿਨ ਭਾਰਤੀ, ਲੁਕਾਸ ਚੈਸਲ, ਥਾਮਸ ਪਿਕਟੀ ਅਤੇ ਅਨੇਮੋਲ ਸੋਮਾਂਚੀ ਵਰਗੇ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅੰਕਤਿਆਂ, ਸਰਵੇਧਣਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਤੇ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪ੍ਰਹੁੰਚੇ।

ਆਮदਨ ਅਤੇ ਦੱਲਤ ਦਾ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਪਾਹਲਾ ਆਪਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਖੇਤ ਪੱਤਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 2022-23 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਦਾ 22.6 ਉਪਰਲੇ ਕੇਵਲ 1 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਚਲੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਦਰ ਗੁਜ਼ਰੇ 100 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪਰਲੇ ਕੇਵਲ 0.1 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ਦੇ 10 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਕੌਮੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਉਪਰਲੇ 1 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਇਹ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। 2022-23 ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਸ 1 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਦੱਲਤ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ 40.1 ਫੀਸਦੀ ਸੀ। 1961 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਰ ਹੈ। ਉਪਰਲੇ 10 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਦੱਲਤ ਵਿਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ 1961 ਦੇ 44 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 2022-23 ਵਿਚ 64 ਫੀਸਦੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਹੇਠਲੇ ਅੱਧ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ 40 ਫੀਸਦੀ ਦੀ ਦੱਲਤ ਵਿਚ ਕਮੀ ਆ ਗਈ। ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਅਮੀਰ ਹੋਰ ਅਮੀਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਗਰੀਬ ਹੋਰ ਗਰੀਬ। ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ, 920 ਲੱਖ ਭਾਰਤੀ ਵਚੇਰੀ ਉਸਰ ਦੇ, ਬਾਲਗ, ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 10000 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਕੌਲ ਐਸਤਨ 22.6 ਅਰਬ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਐਸਤ ਦਾ 16,763 ਗੁਣਾਂ ਬਣਦਾ ਹੈ।” ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦੱਲਤ ਜਾਂ ਸੰਪਤੀ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਿਚਲੀ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਬਹੁਜ਼ੀਲ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਅਫਗੀਕਾ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵਜੋਂ ਦੇ ਉਪਰਲੇ 10 ਫੀਸਦੀ ਕੋਲ ਕੌਮੀ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਕਰਮਵਾਰ 84.6 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ 79.7

ਵਾਸਦਾ ਹਸਾ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦੱਲਤ ਦਾ
ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਸਾਲ 1961 ਤੋਂ 2023 ਦਰਮਿਆਨ
ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਢੂਥਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ
ਜਦ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਮਦਨ ਦੀ ਨਾ-ਬਹਾਬਹੀ
ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ
ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ, ਇਸ
ਕਾਰਨ ਸੰਪਤੀ ਵਿਚ
ਨਾ-ਬਹਾਬਹੀ ਅਪਣੇ
ਆਪ ਵਧਣ ਲਗਦੀ ਹੈ।

ਸੰਤੋਸ਼ ਮਹਿੰਡਤਾ,
ਅਨੁਵਾਦ :

ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ 2014 ਤੋਂ
2023 ਤੋਂ ਵਾਲੀ ਸਿਵਾਏ ਵੱਡੀ ਹੈ।

ਸਤਸ਼ ਮਹਿਰਤਰਾ, ਰਾਕਸ਼ ਰਜਨ ਅਨੁਵਾਦ : ਪ੍ਰਸ਼ਾਪਿੰਦਰ

ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ
ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਲਈ ਸਾਲ 2022 ਵਿਚ ਭਾਰਤ
ਉਪਰਲੇ 1 ਫੌਜਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਇਸ
ਬਹਾਬਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਜਾਬ
ਹੋਸਦੀ ਜਿਆਦਾ ਦੌਲਤ ਸੀ। ਚੀਜ਼
ਆਧਿਕਤਾ ਪਿਆ ਕਰੀਬ ਹੈ।

2023-24 ਦੀ ਮਾਨਵੀ ਵਿਕਾਸ ਰਿਪੋਰਟ (ਐਚ
ਡੀ ਆਰ) ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 193 ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਰਤ ਦਾ
ਸਥਾਨ 134ਵਾਂ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਇਸ ਵਕਤ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ
ਪੰਜਵੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ
ਅਜੇ ਵੀ ਮਾਨਵੀ ਵਿਕਾਸ ਪੱਖੋਂ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ, ਭੁਟਾਨ
ਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪੱਛਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ
ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਮਾਨਵੀ ਜੀਵਨ
ਪੱਧਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਥਿਤੀ ਅਜਿਹੀ
ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਉਪਰ ਹੋ
ਰਹੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ
ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ, ਸਰਬ-ਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ
ਵਿੱਚ ਪਾਥਮਿਕਤਾ ਮਾਨਵੀ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ
ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ,
ਹੁਨਰਮੰਦ ਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ, ਗਰੀਬੀ ਦੀਆਂ
ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਰਥਿਕ
ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਮਲ ਅਧੂਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ
ਆਮਦਨ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਜਾਂ ਅਮੀਰਾਂ-
ਗਰੀਬਾਂ ਵਿਚਲਾ ਪਾੜਾ ਹੋਰ ਗਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਵੇਗਾ।
ਇਸ ਲਈ ਨੀਤੀ ਘਾਂਝਿਆਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੌਜ਼ੀ
ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਥਾਨ ਮਾਨਵੀ
ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

2023-24 ਦੀ ਐਚ ਡੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ
ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਥਾਨ
31,1 ਫੌਜਦੀ ਨੀਵਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਨਾ-
ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਾਨ
ਮੰਤਰੀ ਗਰੀਬ ਕਲਿਆਣ ਯੋਜਨਾ ਨਾਲ ਬਦਲੀ ਜਾ

ਜਾਣ ਗਿਏ ਪਾਲਾਂ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵਾਲੀ ਸੰ
ਸਕੇ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ 81.34 ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਰਾਸ਼ਨ
ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਰਿਊਜ਼ੀਅਂ ਵਰਤਾ
ਕੇ ਸਹਿਰ ਤੇ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ
ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਖੋਜ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।
“ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਨੂੰ
ਉਡੀਕਦਿਆਂ ਆਰਥਿਕ ਨਾ-ਬਹਾਬਰੀ ਦਾ ਇਹ ਪੱਧਰ
ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗਾ, ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।”

ਰੋਜ਼ਾਨਾ ‘ਦਾ ਹਿੰਦੂ’ ਚੌਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ
ਸੰਪਰਕ : 94632-32402

ਬਾਂਗਿ-ਦਰਾ ਇਉਂ ਮਿਲੀ ਮੈਨੂ

ਦੇਰਾਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਆਰ
ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਇਹ ਸੀ—
 ‘ਖੁਦਾ ਬਚਾਏ ਇਨ ਤੀਨੋਂ ਬਲਾਉ ਸੇ
ਹਕੀਮ ਵਕੀਲ ਅੰਹ..ਨਿਗਾਹੋਂ ਸੇ?’
 ਬੱਬਰਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੌਲਤਪੁਰ ਤੋਂ ਉਤਰ ਵੱਲ ਸਾਡੇ
ਨਾਨਕੇ, ਮਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੇ
ਪਿੰਡੀਂ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਜਾਡਲੇ ਦੇ ਬੱਸ ਅੱਡੇ ਤੋਂ
ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੋਂ ਸੜਕ ਕੰਢੇ ਚਾਹ-ਦੁੱਧ
ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਹੋਟਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ
ਕਮਰੇ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਕੰਪ ‘ਤੇ ਨੀਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਕਤ
ਸ਼ਿਆਰ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਕਮਰੇ ਦੀ ਛੱਡ ਦੇ ਪਰਨਾਲੇ ‘ਚੋਂ ਵਗਦੇ ਮੀਂਹ ਦੇ
ਪਾਂਤੀ ਹਾਥ ਰਿਖਾ ਕਾ ਮੁਹੈਸਾ ਲਾਹ ਵਿੱਚਿਆ

ਇਸ਼ਕ-ਮੁਸ਼ਕ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਅਗਲਾ ਕੀ
ਖਿਆਲ ਕਰੇਗਾ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ।

ਦੌੜ ਪ੍ਰ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਆਉਂਦੇ ਮਾਸਟਰ
ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੌਢੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ
ਸਨ, ਜੋ ਜਾਡਲਿਊਂ ਲੰਘ ਕੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਸ਼ੁਲੇ
ਆਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ
ਦਿਨ ਹੌਸਲਾ ਜਿਹਾ ਕਰਕੇ
ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਕੰਨ ਮਰੋੜਦਿਆਂ ਸ਼ਿਅਰ ਦਾ ਖਾਲੀ ਥਾਂਹ
‘ਇਸ਼ਕੀ’ ਸਬਦ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਦੀ ਸ਼ਹਾਰਤ ਸਦਕਾ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਿਅਰ
ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਦਾ ਭੁਸ ਪੈ ਗਿਆ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ
ਸੌਂਕ ਵੀ ਸ਼ੁਕੂਲ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ
ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਿਅਰ ਨਜ਼ਰ ਪੈਣਾ, ਝੱਤ ਉਹ ਕਾਪੀ
ਤੋਂ ਨੋਟ ਵੀ ਕਰ ਲੈਣਾ ਤੇ ਕੰਠ ਵੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ
ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦੇ

ਇਕੱਠੇ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਖਾਸ ਕਰ ਢਾਡੀ ਦਿਲਬਰ
ਵੱਲੋਂ ਬੋਲੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿਆਮ ਮੈਨੂੰ ਚੁਥਾਨੀ ਕੰਠ ਹੋ ਰਿਹਾ
ਇੱਕ ਵਾਰ ਮਸਕੀਨ ਜੀ ਨੇ ਕਥਾ ਦੰਗਾਨ ਅਲੋਚਨਾ
ਇਕਬਾਲ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਿਆਮ ਬੋਲਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ
ਇਕਬਾਲ ਸਾਹਬ ਦੇ ਸ਼ਿਆਮ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਤਾਬ
‘ਬਾਂਗੀ-ਦਰਾ’ । ੧੫
ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਮੈਂ ਪ੍ਰਭਾਵ
ਕਿਤਾਬ ਲੱਗਣੀ
ਲੱਗਾ। ਬੜੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਪਰ ਕਿਸੀ
ਵੀ ਇਹ ਨਾ ਮਿਲੀ।
ਇੱਕ ਦੱਸਤ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ
ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਮੈਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ
ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਬਾਂਗੀ-ਦਰਾ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ।
ਜਵਾਬ ਆਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਕਿਤਾਬ
ਸਿਰਫ ਇੱਕੋ ਹੀ ਕਾਪੀ ਪਈ ਹੈ। ਤੱਥ ਧੋ ਕੇ ਮਗਰ
ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਕਿ

ਤਰਲੇਚਨ ਸਿੱਧ ਦੁਪਾਲਪੁਰ

ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ 1991-92 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਰਲਡ/ਬੈਂਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਨੌਤੀਆਂ, ਤਹਜੀਹਾਂ ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਭ੍ਰਾਂਸਟਾਚਾਰ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ਾ ਲਗਾਉਾਰ ਵਘ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਰਚ 2014 ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ਾ 53.13 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ, ਜੋ ਮਾਰਚ 2023 ਵਿਚ ਵਘ ਕੇ 155 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ 1990-91 ਤੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ਾ ਕੇਵਲ ਦੋ ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਪੰਡ ਭਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2013-14 ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ਾ ਕੁੱਲ ਘਰੋੜੂ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ 52.16% ਸੀ, ਜੋ 2022-23 ਵਿਚ ਵਘ ਕੇ ਕੁੱਲ

ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ

ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ।
ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ—ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ
ਇੰਡੀਆ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕਰਜੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਿਹਾਂ
ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਡੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਬੈਂਕ
ਵੈਬਸਾਈਟ ਰਾਹੀਂ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਰਿਹਾਂ
ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ, ਕਲੀਅਰਿਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ
ਇੰਡੀਆ ਤੇ ਸੇਬੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ।
ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਤੰਬਰ 2023 ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਭਾਰਤ
ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ਾ 2.47 ਟ੍ਰਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ, ਭਾਵ 24
ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਰੁਪਿਆਂ
205 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਮਾਰਚ 2022
ਕਰਜ਼ਾ 200 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ। ਗਜ਼ ਸਰਕਾਰ
50.18 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ
ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਿਰ ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ਾ 255.18
ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਇਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ
ਅਨੁਜਾਨ ਨਾਲੋਂ ਦੋ ਲੱਖ ਰਾਸ਼ੇ ਸ਼ੁਨ੍ਹਾ ਹੈ।

ଡା. ଅନୁପ ସି

51 ਮਾਰਚ 2023 ਤੱਕ ਕਮਾਈ -

1. ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ = 7.5 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ
2. ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ = 7.47 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ
3. ਪੰਜਾਬ = 3.05 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ
4. ਹਿੰਦੂਆਣਾ = 2.87 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ
5. ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ = 80,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ
6. ਜੰਮ-ਕਸ਼ਮੀਰ = 69,500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ
7. ਦਿੱਲੀ = 21,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ

ਦੂਜੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ 2019-20
 ਤੋਂ 2022-23 ਤੱਕ ਦੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਣਾ
 ਸਰਕਾਰ ਸਿਰਫ 11 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਵਧਿਆ
 ਹੈ । ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 94 ਹਜ਼ਾਰ
 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਵਧਿਆ ਹੈ । ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2023
 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਬਿਹਾਰ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰਫ ਕਰਜ਼ਾ 2.56 ਲੱਖ
 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ । ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ
 ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ 'ਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰ
 ਸਰਕਾਰ ਸਿਰਫ 31 ਮਾਰਚ 2023 ਤੱਕ 161 ਲੱਖ ਕਰੋੜ
 ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਸਿਰਫ 44 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ
 ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ (ਸੇਮੇਤ
 ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ) ਕੁੱਲ ਕਰਜ਼ਾ 205 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੈ ।
 ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ
 ਬਿਹਾਰ ਸਰਕਾਰ ਸੰਭਾਲਾ ਸੈਨ੍ਟੀ ਚਾਂ ਵੈਨ ਸੰਭਾਲਾਂ

ਜਿਹੜਾ ਕਰਜ਼ਾ ਸਰਕਾਰ, ਬਕਰ ਜਾ ਹਰ ਸੁਹੱਕਾਰ, ਆੜ੍ਹਤੀਆਂ, ਧਨੀ ਲੋਕਾਂ, ਗੈਰ-ਬੈਂਕ ਵਿੱਤੀ ਤੇ ਫਿਨਟੈਕ ਕੱਪਨੀਆਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਵੱਖਰਾ ਹੈ।
ਹੁਣਾਣਾ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਤੇ ਵਿਆਜ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਾਂ 'ਚੋਂ ਚੌਥੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਹੈ ਪਿਛੇ 19.5% ਅਮਦਨ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਤੇ ਬਣਦੇ ਵਿਆਜ ਦੇਣ 'ਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ 22.2% ਅਮਦਨ ਇਸ ਕੰਮ 'ਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਕਰਜ਼ਾ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਆਜ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਲੀ ਖਾਤਿਆਂ ਉੱਪਰ ਦਬਾਬ/ਬੇਡ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ? ਮਾਲੀ ਅਮਦਨ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵਿਆਜ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ 'ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਦੱਸੇ ਮੰਡਵਾਂ ਲਈ

ਤੇ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਤ ਵਜੇ ਉਸ ਸਤਵਾਂ ਲਈ ਮਾਲੀਆ ਘੱਟ ਬਚਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ 'ਚ ਰਾਜਾਂ ਸਿਰ ਕਰਜੇ ਲਈ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਹੈ। ਸਾਲ 1991-92 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਠੀਤੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜਾਂ ਸਿਰ ਕਰਬੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸਿਣਾ ਸ਼ਰ ਕੀਤਾ

ਨਾਨਾਂ ਨ ਰਾਜਾਂ ਸਿਰ ਕਸ਼ ਤੂ ਵਧਾਉਣ ਸ਼ੁਰੂ ਕਾਡੀ। ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੀ ਵਧਾਰੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਉੱਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਢਾਕਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ ਜੀ ਐਸ ਟੀ ਨੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਰਾਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਆਪਦਨ ਦੇ ਨਵੇਂ ਸਰੋਤ ਨਾ ਖੋਜਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਲੂਭਾਉ ਸਕੀਆਂ ਤੇ ਧਨ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਨੇ ਉਤਪਾਦਕ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਹੁੰਮ ਜੈ ਲਲਿਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਮੁਫਤ ਚ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਚਾਲੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੱਲ ਸੋ ਚੱਲ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਕਰਜਾਈ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਸਾਡੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

